

De bundel wordt afgesloten met een bijdrage van de historicus Karel Veile over 'Het lichaam in de geschiedschrijving van de Nieuwste Tijd' (103-124). Het duurt even voor duidelijk wordt waarom dit verhaal in het boek is opgenomen, want pas aan het eind van zijn betoog komt de lichamelijke opvoeding ter sprake. Evenals de andere auteurs is Veile niet zuinig met noten, wat een goed inzicht geeft in de gebruikte bronnen. Daarnaast is de bundel voorzien van een 'Index van persoonsnamen', Engelse *Summaries* van de bijdragen en korte 'personalialia' van de auteurs. Voor verdere studie over dit onderwerp biedt *Het vergeten lichaam* een aantal bruikbare aanknopingspunten.

Joke Schaapman

J. Barendregt, T. Langenhuyzen, *Ondernemend in risico. Bedrijfsgeschiedenis van Nationale-Nederlanden 1845-1995* (Amsterdam: NEHA, 1995, 478 blz., ISBN 90 71617 90 4).

Een geschiedenis van honderdvijftig jaar Nationale-Nederlanden, geschreven in opdracht van de jarige zelf, is uiteraard een lovend werk. De auteurs erkennen het al in de inleiding: 'Een bedrijfsgeschiedenis in boekvorm loopt meestal goed af. Zeker als de opdrachtgever zelf het studie-object is. Ook dit boek vormt hierop geen uitzondering'. De goede afloop wordt echter ook aannemelijk gemaakt. *Ondernemend in risico. Bedrijfsgeschiedenis van Nationale-Nederlanden 1845-1995* is een zeer degelijk werk, dat gekenmerkt wordt door een hoge mate van wetenschappelijkheid.

In opdracht van het Nederlandsch economisch-historisch archief (NEHA) hebben de historici J. Barendregt en T. Langenhuyzen zich beiden twee jaar lang bezig gehouden met de geschiedenis van de verzekeringsmaatschappij Nationale-Nederlanden en haar belangrijkste twee voorgangers, De Nederlanden van 1845 en de Nationale Levensverzekering-Bank, die werd opgericht in 1863. En het resultaat mag er zijn: een indrukwekkende publicatie die gebaseerd is op archiefmateriaal, interviews en literatuur en waarvan de tekst wordt verantwoord in bijna duizend eindnoten, per hoofdstuk genummerd. De opbouw van het boek is van ouderwetse degelijkheid en de chronologie van de gebeurtenissen wordt strikt gehandhaafd. De auteurs onderscheiden vier tijdvakken, die worden behandeld in veertien hoofdstukken van ongeveer dezelfde lengte. De periodisering van ieder hoofdstuk is bepaald door economische gebeurtenissen en de gebeurtenissen binnen De Nederlanden en de Nationale zelf. Zo beslaat het eerste tijdvak de tweede helft van de negentiende eeuw, waarin beide voorlopers van Nationale-Nederlanden werden opgericht. Het jaar 1900 markeert het begin van het tweede tijdvak vanwege ontwikkelingen binnen beide verzekeringsmaatschappijen. Het jaartal 1930 lijkt als beginpunt van het derde tijdvak te zijn gekozen vanwege de economische crisis die in dit jaar toesloeg, maar wordt door de auteurs ook gezien als een belangrijk moment in de geschiedenis van beide bedrijven, waarbij zij zich op nieuwe verzekeringsmarkten richtten. Het vierde tijdvak begint in het jaar 1950, als Nederland de economische crisis en de Tweede Wereldoorlog achter de rug heeft. In deze laatste periode, die tot 1995 loopt, vindt in 1962 ook de fusie plaats tussen De Nederlanden en de Nationale.

Een boek over de geschiedenis van Nationale-Nederlanden gaat natuurlijk over verzekeren, en de ontwikkeling van de verzekeringsmarkt wordt in een aantal hoofdstukken gedetailleerd uit de doeken gedaan. Ook de organisatie en ontwikkeling van zowel De Nederlanden als de Nationale worden nauwkeurig beschreven. De auteurs hebben aandacht voor de belangrijkste *dramatis personae* van beide bedrijven, en arbeidsomstandigheden, marktontwikkelingen en omzet komen in de meeste hoofdstukken ter sprake.

Barendregt en Langenhuyzen hebben gekozen voor een economische benadering van hun onderwerp, dat zij hebben geplaatst 'tegen de achtergrond van de maatschappelijke ontwikkelingen'. De diepgang waardoor hun verhaal wordt gekenmerkt, getuigt van een zeer grondige aanpak. In deze grondigheid ligt echter niet alleen de kracht, maar ook de zwakte van het boek. De lezer moet wel erg geïnteresseerd zijn in de geschiedenis van het verzekeringswezen, wil hij daar vierhonderd bladzijden lang door geboeid blijven. Bovendien veronderstellen de auteurs een zekere historische voorkennis, die lang niet voor iedereen vanzelfsprekend is. Historici die deze voorkennis wel bezitten, krijgen echter zeer moeilijk toegang tot deze studie, doordat het boek niet te koop is. Het wordt door Nationale-Nederlanden zelf gedistribueerd en is vooral bedoeld voor medewerkers, oud-medewerkers en relaties van het bedrijf. Een meer journalistieke benadering had de leesbaarheid voor deze doelgroep misschien vergroot.

Het boek is prachtig uitgegeven en van goedgekozen illustraties voorzien. Niet alleen foto's, maar ook tekeningen, spotprenten, affiches en archiefmateriaal maken dit boek tot een voorbeeld van een geslaagde bedrijfs geschiedenis.

Shirley Haasnoot

P. de Rooy, e. a., *De rode droom. Een eeuw sociaal-democratie in Nederland. Een essay en een beeldverhaal* (Nijmegen: SUN, 1995, 160 blz., f24,50, ISBN 90 6168 448 X).

As every scholar knows, it is exceedingly difficult to write for the 'educated general reader' while also satisfying the demands of academics. If further proof were needed, it was certainly provided by the recent controversy over Daniel Goldhagen's book *Ordinary Germans*. Widely praised by portions of the general public, the work has been severely criticized in virtually all scholarly reviews. It is a pleasure to note that Prof. De Rooy and his colleagues succeed in an exemplary manner in informing the general reader while meeting the rigorous criteria of academic scholarship. Intended as a companion volume to the recent exhibition *De rode droom. Een eeuw sociaal-democratie in Nederland* in the Nieuwe Kerk in Amsterdam, Prof. De Rooy and his colleagues pack a wealth of judiciously evaluated information into a short essay of some 80 pages, accompanied by well-chosen illustrations. Moreover, unlike many retrospective volumes, this work is neither a panegyric nor an exercise in historicism.

There are two *Leitmotive* which run through the essay, revealing the patterns of continuity in the history of Dutch, and it might be added European, social democracy. One is the dialectical relationship between Utopian longing (the 'rode droom' of the title) and pragmatic reformism. The other red thread (no pun intended), and this is often neglected even in larger-scale histories of European socialism, is the close relationship of socialism and liberalism. Here again the Dutch are not unique. Pieter Jelles Troelstra's pronouncement that at heart socialists are liberals, was echoed by the affirmation of the leader of the German SPD, Kurt Schumacher, that democratic socialism had incorporated all that was valuable in liberalism.

In this short review it is impossible to mention all of the themes covered in *De rode droom*; suffice it to say the spectrum is wide. The authors rightly stress the often uneasy relationship between the social democratic party and the unions, the perennial contradictions between theory and practice in the evolution of the party, and, especially important for Dutch social democracy, the long-term significance of ethical socialist traditions. As noted earlier, this is not a history that omits the wars. Prof. De Rooy and his colleagues do not hide the SDAP's ambivalent role during the Nazi occupation of The Netherlands, nor the problems that the PvdA's position as 'regenten-partij' brought for its development in the years after 1959. All of these topics and